

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Smena straže

Point Blank!

Point Blank!
Smena straže
1972.

The Changing of the Guard, Point Blank, 1972; libcom.org
(poslednji put pristupljeno 17. maja 2012.)
Prevod: Zluradi Paradi, 2005.

anarhisticka-biblioteka.net

1972.

terena potrebno ga je rekonstruisati. Direktna demokratija radničkih savjeta se mora proširiti do direktne demokratije celokupnog okruženja, tako da je "čovjek u objektivnom svijetu afirmisan ne samo u mislima, već kroz sva svoja čula". Učiniti svijet čulnim produžetkom čovjeka, umjesto da čovjek ostane instrument otuđenog svijeta, zadatak je situacionističke revolucije. Za nas, rekonstrukcija života i ponovna izgradnja svijeta su jedna te ista želja.

Da bi se otišlo dalje od tačke u kojoj jedino možemo da pričamo o svetu, do faze u kojoj ćemo moći međusobno da razgovaramo u konstruisanju novog sveta, potrebno je da se angažujemo u najradikalnijoj mogućoj praksi – kritika ljudske geografije mora da postane kritika izvršena delom. Razvoj takve prakse zahtijeva aktivnu intervenciju od strane revolucionara/ki u svim društvenim aspektima; sve do sada koncept intervencije bio je ograničen gotovo isključivo na različite tačke proizvodnje (fabrike, škole, itd.). Kao dodatak ovome, potrebno je proširiti subverzivnu taktiku radi direktnog suprotstavljanja modifikaciji spektakla. Brzi tranzitni sistemi, šoping centri, muzeji, itd., kao i različiti novi oblici kulture i medija, moraju da se smatraju područjima za skandalozno djelovanje. Upravo su opšta mesta, banalosti, ono što izgleda najosiguranije od napada – i ujedno ono što je najlakše podvrći subverziji. Upravo je na terenu svakodnevnog života spektakl najranjiviji.

Sadržaj

I	5
II	6
III	9
IV	11
V	13
VI	16

SI je otkrila fundamentalno društveni karakter današnjeg revolucionarnog projekta.

Politika koja se razvila iz gradova (polisa) sada je čitav svijet učinila svojim gradom. Politika je, kao inherentno otuđena objektivacija čoveka, objektivizovala svijet otuđenja – buržoaska politička ekonomija je izvela ovaj proces do njegove najekstremnije materijalizacije. Dakle, za proleterijat koji postoji na nivou najekstremnijeg otuđenja, uništenje klasnog društva je u isto vrijeme uništenje carstva politike. Proleterska revolucija je afirmacija neposrednog praktičnog dijaloga sa svijetom, u kojem se sva društvena sredstva nalaze na raspolaganju proleterijatu. Transformacija ličnih moći (odnosa), kroz proces rada, u njihovu otuđenu i materijalnu objektivizaciju, može se eliminisati samo akcijom individua u ponovnom potčinjavanju ovih materijalnih sila njima samima i ukidanjem robnog spektakla. Ovaj revolucionarni projekat je moguć jedino kroz kolektivnu akciju proleterijata u transformisanju društva tako da se ono prilagodi, ne pod diktatom robne ekonomije, već želja njegovih stanovnika/ca. Borba za samoupravljanje nije samo borba za sredstva za proizvodnju, već i za društvo u cjelini.

Proleterska revolucija zahtijeva ništa manje do izgradnju društva u kojem individua pronalazi svoje potvrđivanje, umesto objektivnog pobijanja. Umjesto nametnute kolektivnosti spektakla, ona uspostavlja autentičnu zajednicu jer “u pravoj zajednici individue zadobijaju svoju slobodu u, i kroz udruživanje” (Marks). Svi različiti birokratski pseudo-socijalizmi su samo imitirali buržoasku upotrebu društvenog terena; svuda, lenjinistički kontra-revolucionarni projekat je potvrđen u staljinističkom zdanju. Samo u slobodnoj izgradnji situacija, u uvođenju elementa igre u dizajniranje svijeta, realizovaće se pravi socijalizam.

Tehnički kapaciteti koji danas postoje omogućavaju direktnu, konkretnu realizaciju Marksove vizije komunizma gdje su “praktično čula postala neposredni teoretičari”. Praktična kritika urbanizma, predstavljena pobunama tokom 60-ih (Watts, Detroit, itd.), obilježila je samo početak tog procesa; po zauzimanju društvenog

caja na uslove u kojima je prisiljen da preživljava. Iako je rastjerao oluju iz poslednje dekade, spektakl ni u kom slučaju nema poslednju riječ. Društvo spektakla stalno pokušava da prevaziđe prepreke svom daljem postojanju, ali ono ih prevazilazi sredstvima koja opet na njegov put postavljaju prepreke, i to mnogo opasnijih razmjera. Najveća prepreka spektakularnoj reprodukciji je sam spektakl.

VI

”Najrevolucionarnija ideja u vezi urbanizma nije ni urbanistička, ni tehnološka, ni estetska. To je odluka o ponovnoj izgradnji čitavog okruženja u skladu sa potrebama radničkih savjeta, anti-državne diktature proletarijata, tog izvršnog dijaloga.”

Gi Debor, *Društvo spektakla*, teza broj 179.

Društveni teren ostaje teren neprijatelja, a kao takav on mora postati teren revolucije. Tranzicija od starog ka novom svijetu nije prosto promjena u upravljanju društvom, već u njegovoj upotrebi, i ovaj uvid je ono što odvaja revolucionare/ke od onih koji/e bi se prosto takmičili/e sa kapitalizmom u sposobnosti reformisanja društva. Ako su situacionisti/kinje imali/e zasluga u opisivanju modernog buržoaskog društva u cjelini, onda je jednako tačno da su začetnici/kinje njegove totalne negacije. Za razliku od senilnih ljevičara svih vrsta, situacionisti/kinje su se bavili/e ne kvantitativnim poboljšanjem ovog društva, već njegovom kvalitativnom zamjenom. Od samih početaka, SI je svojim ciljem smatrala praktičnu realizaciju revolucije svakodnevnog života. Svojim ranim eksperimentima iz “psiho-geografije” i sistematskim proučavanjem gradova, SI je pokušala da ocrta mogućnosti za revolucionarnu transformaciju društva. Čak i ako se ovi početni eksperimenti danas čine na neki način naivnim, ostaje radikalna osobina ovog pokušaja da se otkrije društveni teren za njegovu praktičnu subverziju. U pokušajima da stvori situacije koje čitav život stavljaju pod znak pitanja,

I

Istorija savremenog društva je vreća trikova pred koje su mrtvi stavili žive. Modeli i strukture koji danas preovlađuju nisu se prosto pojavili na osnovu nekog slučajnog tehnološkog razvoja; oni imaju svoje korjene u društvenoj i istorijskoj činjenici – preuzimanju sredstava za proizvodnju od strane revolucionarne buržoaske klase. Privatno prisvajanje proleterskog rada od strane ove klase pratilo je i prisvajanje društva u cjelini. Ono što se na početku činilo kao čisto ekonomsko osvajanje, ubrzo se proširilo u kolonizaciju svih aspekata života i okupaciju društvenog terena kao kapitalističkog terena. Buržoazija je došla na vlast u fizičkom okruženju koje je samo dijelom bilo rezultat njenog plana, i još od svoje društvene pobjede svjesno je stremila brisanju tragova prošlosti – prošlosti kojom nije dominirala.

Projekat preuređenja svijeta po svojoj zamisli, koji je preduzela buržoazija, pokazao je da ima neograničeno trajanje. Razvoj proizvodnih snaga je zapravo zahtjevao stalnu strukturalnu i organizacionu obnovu društva. Privremeni uspeh buržoazije je transformisan u naizgled trajni, jedino putem ekonomski uvedene i održavane prolaznosti. Ali ova društveno planirana zastarjelost se ne može brkati sa tehnološkim haosom; autonomija buržoaske ekonomije se može održavati samo kroz stalnu upotrebu moći od strane dominantne klase. Slika koju je buržoazija svuda nametnula bila je slika klasnog društva: od fabričkih gradova iz svog djetinjstva, do savremenih predgrađa, kapitalizam je stvorio društvenu strukturu koja se prilagođava potrebama robne proizvodnje. Ova struktura je pretrpjela niz uzastopnih transformacija, ali je uprkos tome njena ekonomska osnova opstala.

Na strani razvijenog kapitalizma, povećanje tehničkih mogućnosti kontrole samih uslova postojanja (kibernetika, mediji) rezultovalo je društvom spektakla, u kome sam život postaje predstava koju publika prisiljena na pasivnost, savremeni proletarijat, treba pažljivo da prati. Spektakl, koji je i porijeklo i cilj savremenog

društva, nalazi se u stanju vječite promjene. Sociološko 'potrošačko društvo' je, zapravo, društvo koje se konzumira u cjelini – skup društvenih odnosa i struktura je glavni proizvod robne ekonomije. Pa ipak, teorijski koncept spektakla, koji je razradila Situacionistička Internacionala (u nastavku teksta SI), zahtjeva znatnu reviziju. Snage opisane u Deborovom "Društvu spektakla" su došle do zrelosti, čime su pripremile osnovu za dalju modernizaciju buržoaskog društva. Iako model ovog društva samo potvrđuje shvatanja SI, potrebno je ponovo razraditi kritiku spektakla i skicirati prirodu njegovog savremenog razvoja.

II

Ako je struktura buržoaskog društva bila određena ekonomskom stvarnošću, jednako je istinito da je razvoj društva nasuprot ekonomiji bio nejednak. Danas se buržoasko društvo suočava sa strukturalnom krizom koja na mnogo načina podsjeća na prethodne ekonomske krize. Ova kriza je samo na površini prirodna, ekološka, i ne iznenađuje to što su se svi "kritički" ideolozi koncentrisali na ovu drugu prividnu očiglednost. Truljenje koje se svuda manifestuje je sasvim slučajno ekološko, i nastalo je, ne iz samog tehnološkog viška, već iz kontradikcija između ubrzanih sila kapitalističke proizvodnje i staromodnog društvenog okvira. Neusmjereni razvoj urbanih područja, karakteristika buržoaskih društava sve do današnjih dana, ostatak je devetnaestovjekovne *laissez-faire* doktrine ; dok napredni kapitalizam sve više pokušava da racionalizuje sve svoje procese, njegova društvena struktura je nužno modernizovana. Ali ova racionalizacija se ni na koji način nije nastavila jednolikom, linearnom progresijom – kapitalizam je bio prisiljen da se rekonstruiše. Gradske pobune tokom 60-ih i ekološke opasnosti proizašle iz nastavka rasta industrije, donele su američkom kapitalizmu viziju sopstvenog uništenja. Sada, kada su se ove neposredne prijetnje izgubile kroz marljivi rad mehanizama za oživljavanje, ka-

zija. Navođenjem radništva da se priključi grupnim suočavanjima radi „pražnjenja“ neprijateljstva prema šefovima, uloga psihijatrijskih policijskih snaga je postajala sve značajnija.

Sa takvim resursima na raspolaganju, napredni kapitalizam je pokušao da ispravi mnoge nedostatke koji su se javljali u njegovim ranijim oblicima. Pošto su otkrili trula područja, društveni tehničari spektakla pokušavaju da obrnu taj proces i pretvore ga u proces ponovne izgradnje. I dok se ranije oslanjalo na otvorenu represiju da bi se održalo, buržoasko društvo sada smišlja još hiljadu suprotnih metoda kontrole. Promovisanjem društvenog pacifizma, kapitalizam pokušava da sakrije društveno nasilje koje čini njegovu osnovu. Kao dobar trgovac, spektakl zna kako da promjeni svoj izgled i da to učini bez greške. Ali transformišući se na takav način, buržoasko društvo je sebe ostavilo otvorenim za moguće napade od strane onih koje pokušava da pacifikuje. Mahinacije hijerarhijske moći postale su još manje misteriozne njenom decentralizacijom. Ovaj gubitak mističnosti dovodi pod znak pitanja privilegovano posjedovanje društva od strane dominantne elite; kada su specijalisti moći prisiljeni da javno priznaju da više nisu sposobni da sami vode društvo, postoji malo toga što fizički može spriječiti proletarijat da predstavu privede kraju.

Sadašnja izmjena kapitalizma nije ništa drugo do izmjena svijeta od strane kapitalizma. Kao dio koji sebe uspostavlja kao cjelinu, robna ekonomija je pripremila celokupno društvo za svoje potrebe. Naglašeno preživljavanje umnoženo savremenim spektaklom ni na koji način ne mijenja ovu činjenicu, a i ako je buržoasko društvo uspjelo da se regeneriše kroz svjesnu politiku reformi, ono ipak nije uništilo mogućnost svog rušenja. Spektakl je ostao suočen sa stalnom krizom sopstvenog mogućeg uništenja. I dok pokušava da što potpunije integriše mase u svoje operacije, napredni kapitalizam im može ponuditi samo mogućnost da izaberu između nekoliko varijeteta otuđenog postojanja. Modernizacija sistema može privremeno ublažiti njegovu tendenciju da stvara najveće moguće nezadovoljstvo kod proleterijata – velikog dijela društva koji nema uti-

može shvatiti u ograničenom smislu programirane racionalizacije u kojoj čovjek preuzima karakteristike mašine. Dok spektakl teži da pacifikuje cjelokupno postojanje, on takođe pokušava da stvori mehanizme pomoću kojih može da se regeneriše.

Usavršavanjem najekstremnijeg rasparčavanja društva, kapitalizam sada teži da očuva svoju povezanost uprkos otvorenoj društvenoj razgradnji. Istovremeno, apstraktna razdvojenost – karakteristika savremenog društva – biva zamenjena nametnutim kolektivitetom – komunalnom izolacijom. Ova komunalizacija otuđenja, koja se ogledala u kontroli usluga, škola, lokalnih vlasti – čak policije – od strane zajednice, predstavlja pokušaj da se djeluje protiv potencijalno destruktivnih tendencija, prebacivanjem više odgovornosti za funkcionisanje društva na različite jedinice (komšijske, etničke grupe, manjine). Danas, arhaična hijerarhija iz prošlosti zamjenjuje se savremenijim alternativama, akumulacijom mini-hijerarhija. Od univerziteta do agencija koje se bave siromaštvom, od fabrika do poslovnih zgrada, različite ideologije “participacije” pomažu izgradnju humanog otuđenja koje zbližava individuu i društvo.

Pored stvaranja struktura koje su „odgovornije“ prema stanovništvu buržoaskog društva, savremeni kapitalizam je ugladio psihološku dimenziju otuđenja. Ovo „poliranje“ nije postignuto angažovanjem doktrina grubog bihejviorizma (Skinner, itd.), već kroz upotrebu najmodernijih i „radikalnih“ tendencija psihijatrije. Ova škola (Laing, Erikson, Perls), koja je sebe formulisala kao opoziciju tradicionalnom freudizmu, samo je nastavljala u osnovi represivnu ulogu psihijatrije. Kroz tehnike kao što su geštalt, grupe za suočavanje itd., prilagođavanje masa stvarnosti je pomjereno za jedan korak unaprijed. Tu se otuđenje posmatra kao esencijalno unutrašnja stvar; jednom kada se oslobode uznemirenosti kroz sesije grupne terapije, individue su u mogućnosti da se, tobože, bolje nose sa sopstvenim postojanjem. Dok su ranije ovakve inovacije bile privilegija inteligencije, kapitalizam je učinio ove metode široko rasprostranjenim u fabrikama i školama u svrhu smanjivanja socijalnih ten-

pitalizam želi da primirje pretvori u trajnu pobjedu. Ovaj projekat je isplaniran tako da ne samo odbrani postojeći sistem, već i da zauvijek održi svoje postojanje.

Na čisto fizičkom nivou, kapitalizam je pokušavao da razrješi krizu prouzrokovanu sopstvenim neograničenim kvantitativnim rastom. Gradska prezasićenost izazvana primitivnim industrijskim razvojem pokazala se nekontrolisanom i zbog toga se mijenja uređenijom strukturom. Napredovanje urbanizma je dovelo ne samo do uništenja tradicionalnog grada, već i do stvaranja osnova za kontrolisano “post”-urbano društvo. Viškovi koji su bili dodatni produkti industrijalizma eliminisani su u korist “racionalnijih” alternativa. Zastarjeli oblik automobilskeg prevoza zamjenjen je brzim prevoznim sistemima koji su omogućili veći stepen jedinstva i različitosti. Prostor postaje objedinjen na drugačiji način nego ranije; pošto je pojeo grad, kapitalizam mora, širom društvene teritorije, detaljno razviti svoje sastavne dijelove. Masovni tranzit omogućava da se povežu veća područja, stvarajući ogromna gradska područja bez određenog centra, a koja u sebi sadrže mnogo malih gradova. Ovaj pokret decentralizacije i difuzije je u isto vrijeme izgradnja racionalizovane društvene teritorije. Napredni kapitalizam kvantifikuje prostor do te mere da generalizuje uniformne, arhetipske modele gradskog društva. U svim područjima, pronalazimo na isti način dizajniranu izgradnju trgovačkih centara, škola, stambenih naselja itd. Međutim, ova racionalizacija terena je ujedno i njegova estetizacija – demarkaciona linija između sfera kulture i ekonomije odavno je nestala. Uredske zgrade i trgovinski centri sada su uvijeni u izgled umetničkog dela, dok muzeji izgledaju kao supermarketi.

Kao i njene prethodnice, savremena arhitektura je društvena arhitektura. Sa tekućom potrebom za objedinjavanjem prostora buržoaskog društva, naglasak se stavlja na izgradnju planskih zajednica. Ove ‘model’ zajednice su do sada realizovane u primitivnim razmjerama; pored svega toga one sadrže nagovještaj budućnosti obnavljajući osovinske odnose društva unutar ograničenog područja. Planski gradovi su u većini slučajeva grupe manjih jedinica, svake

sa centralnim područjem u kom se nalaze zabavišta, predškolske ustanove, škole itd. Unutar ovih područja učinjen je pokušaj da se izolacija zamjeni osjećajem zajedništva:

Neki gradovi čak konstruišu i zajedničku autostradu, da bi stanovništvo bilo primorano na međusobne kontakte. Pa ipak, u poređenju sa planovima za budućnost, ovo su samo grubi počeci. Avangardnu tendenciju u urbanom dizajnu možda najbolje predstavlja Soleri; njegove “arkologije” će zbiti današnje gradove u kompaktne urbane regije visoke gustine. Industrijske i stambene oblasti biće konstruisane i odvojene na takav način da se održi “lični” osećaj zajednice. Solerijevi gradovi “u slici čoveka” predstavljaju samo naredni logični korak u unapređivanju kontrole koja već postoji u današnjem spektaklu; gradovi bi predstavljali samo koncentraciju savremene slike buržoaskog društva.

Sve promjene koje se odvijaju u spektakularnoj organizaciji pojava su, međutim, samo dio promjene spoljašnjosti organizacije. Savremena rekonstrukcija buržoaskog društva uključuje ne samo njegov oblik, već i sadržaj. Reforma okoline je istovremeno i reforma moći koja se pokazuje na više nivoa. Strukturalno, hijerarhijska matrica moći koja je fizički ugrađena u tradicionalni grad sada se reprodukuje do beskonačnosti i na lokalnom nivou. Napredni spektakl je raskrstio sa fizičkim centrom komandovanja u korist policentričnog sistema autoriteta. ‘Nevidljivi grad’ koji je Mamford zamišljao kao “radikalnu” alternativu modernom društvu ubrzano postaje stvarnost. Kako se težište moći pomjera od kruto definisanih struktura ka višeslojnoj mreži odnosa, javljaju se novi organizacioni modeli koji će individuu mnogo čvršće vezati za njeno društveno okruženje. Decentralizaciju vlasti ne treba mješati sa njenim uništenjem, ona prosto predstavlja njen dalji razvitak.

formisanom spektaklu eksploatacija će biti više “demokratska” i njen napredniji model biće proširen svuda.

Uloga intelektualnih pomagača kapitalizmu nije bila, međutim, ograničena samo na ekologe/kinje. Čak i one kritike koje su uobrazilavale da su “radikalne” sa svojim sociološkim analizama izolovanih bolesti kapitalizma bile su uhvaćene sa spuštenim ideološkim gaćama. Ono što je nekada prolazilo kao radikalna kritika modernog društva sada se otkriva kao prosto modernistički dodatak ovom društvu. Kritika “pustoši” masovnog društva je sada izražena kao samokritika vladajuće klase – planeri gradova i birokrate iz vlasti sada pričaju o “kvalitetu života”. Pošto njihova kritika nikada nije otišla dalje od modela buržoaskog društva, svi/e ljevičarski/e ideolozi/kinje nikada neće moći shvatiti da bi se sadržaj ovog društva mogao nastaviti uprkos promjenama njegove spoljašnjosti. Ove promjene su rezultovale ne u orvelovskom totalitarizmu (vlažnom snu impotentne ljevice), već u naprednoj državi blagostanja koja je imala mogućnosti da inkorporira mnoga “radikalna” rješenja ljevice u cilju usavršavanja svog funkcionisanja.

V

Marksovo zapažanje da je djelovanje robne proizvodnje u isto vrijeme i čin društvene reprodukcije potvrđeno je kasnijim razvojem kapitalizma. Savremeni spektakl je, štaviše, pokušao da proširi polje svoje društvene reprodukcije izvan procesa rada. Proletarijat “koji svakodnevno obnavlja svoj život” sada mora ne samo da proizvodi uslove svog opstanka, već i da učestvuje u njegovom organizovanju; kolonizacija svakodnevnog života postiže skoro savršenstvo kada kolonizovani/e sami/e počnu da kreiraju i upravljaju mašinerijom sopstvenog ugnjetavanja. Mogućnost da se tako nešto i ostvari SI je predvidjela prije deset godina kada je formulisala kritiku “Kibernetike države blagostanja”: Ali ako ne želimo da ovaj opis postane površan, potrebno je da se analizira. Kibernetizacija se ne

kraljevi ljudi ne mogu ponovo sastaviti ono što je gotovo nemoguće sastaviti, njegovi potomci misle da to mogu prostom smenom straže.

Sa uobičajenom glupošću, različiti ideolozi “društvenog kriticizma” igraju svoju ulogu u ponovnom sastavljanju komadića. Jedan od najkorisnijih pomoćnika ovog procesa bio je “ekološki pokret”. Omiljena vizija ovih spasilaca/teljki je ona o nezavisnoj tehnologiji koja ludački juriša ka ekološkom kolapsu. Ova ideološka šarada izmješta odgovornost za takvu krizu na izmišljenu kolektivnost, čovječanstvo u cjelini, koje, tobože, postoji “nezavisno” od bilo kakvih klasnih odnosa. Ignorišući realnost klasnog društva, ovi/e kritičari/ke (Ehrlich, Fuller, Mumford) imaju malih poteškoća pri zamišljanju “transformacije” društva koja nema nikakve veze sa klasama. Ova prevara je pogodna za one koji znaju nešto o klasnoj moći: upravitelji spektakla su u mogućnosti da koriste avet ekološkog holokausta da bi postigli veće jedinstvo – ono regrutuje podršku naivnog građanstva da pomogne u čišćenju okruženja njihovog otuđenja.

Ekološka “revolucija” je samo poziv na dalju kvantitativnu modifikaciju tehnike buržoaskog društva; ona svjesno cilja na reformu pseudo-prirode proizvedene kapitalizmom. Ova vrsta reformizma dostiže najveće apsurdne (i logičke) granice zahtjevom za čistim konzumerizmom. Dok traže “potpunu” promjenu oblika društva, ekolozi/kinje zapravo u nedogled projektuju osnovu buržoaskog društva. Sinergistička “utopija”, koju predlažu ovi/e ideolozi/kinje kao rješenje za ekološku krizu, je naprosto sterilna i predstavlja tehnološki racionalizovanu verziju postojećeg spektakla. Oni/e koji/e žele da dobiju kontrolu nad “svemirskim brodom Zemlja” žele da tradicionalnu elitu zamjene profesionalnijom. U njihovom budućem društvu, koje će biti ništa drugo do savršena tehnokratija, proleterijat neće preuzeti kontrolu nad sredstvima za proizvodnju, on će prosto imati više širine u izboru smjera tehnološkog razvoja. Pokušavajući da spektakl učine manje destruktivnim, ekolozi/kinje samo žele da sačuvaju kapitalizam od njega samog. U njihovom re-

III

Tokom poslednje deкаде, otuđenje koje se nalazi u korijenu savremenog spektakla postalo je vidljivo. Ova vidljivost je bila izražena uviđanjem njegovih žitelja da programirani opstanak buržoaskog društva više nije podnošljiv. Različiti hipnotici proizvedeni od stane spektakla: kultura, roba, itd. pokazali su se nedovoljnim u pogledu obezbjeđivanja nastavka funkcionisanja sistema. Nezadovoljstvo koje je tinjalo ispod površine prijetilo je da poremeti cjelokupnu tvorevinu kapitalističkog društva – stanovnici buržoaskih nekropola su se probudili iz svog sna. Opasnost pretvaranja ovog buđenja u otvorenu pobunu prisililo je čuvare klasnog društva da, ukoliko su željeli da sačuvaju svoje pozicije, razviju nova oružja za arsenal društvene kontrole. Ovaj razvoj je uzeo izgled ubrzanih strukturalnih reformi; kapitalizam se mijenjao koristeći nova tehnička, kulturna i ideološka sredstva da ponovo uspostavi svoju vlast nad nepokornim stanovništvom. Čineći to, on je dokazao sposobnost ukalupljivanja čak i onoga što se činilo da je predstavljalo radikalnu pretnju njegovom postojanju.

Vitalni proces socijalizacije – mehanizam integracije individua u društvo – slomljen je onda kada su ljudi počeli da dovode u pitanje uloge koje su im dodjeljene. Sterilna monotonija apstraktnog postojanja bila je lako prozrena i veliki delovi stanovništva pokušali su da se definišu u opoziciji prema spektakularnom životu. Ali pošto se ova opozicija gotovo u potpunosti pojavila u kulturnom obliku, bilo je lako reintegrirati je u dominantno društvo, kao još jedan kulturni fragment. Buržoasko društvo je bilo u mogućnosti da se odupre izazovima stvaranjem novih uloga i kulturnih modela unutar proširenog okvira. Dok je nekada spektakl težio da svuda raširi puki promatrački stav, sada se trudi da proširi aktivno otuđenje. Ovo “aktivno otuđenje, otuđenje aktivnosti, i aktivnost otuđenja”, koje je Marks zapazio u činu robne proizvodnje, sada se proteže na sve aspekte života. Ovo proširenje je dovelo ne samo do kvanti-

tativnog povećanja otuđenja, već i do kvalitativno drugačije vrste otuđenja.

Nezadovoljan pukim posmatračima/cama, spektakl sada pokušava da angažuje proletarijat kao aktivnog učesnika u svom apstraktnom svijetu. Sadašnje proširenje otuđenja predstavlja zahtjev za njegovom recipročnošću, što dovodi do recipročnog otuđenja u kojem razlika između posmatrača/ice i predstave, između označenog i označitelja, postaje zamagljena. Umjesto prostog pasivnog prihvatanja razvija se apstraktna subjektivnost u kojoj individua ima mogućnost da izabere između određenog broja mogućih odgovora – data joj je iluzorna sloboda značajnije uloge u izgradnji svijeta sopstvenog otuđenja.

Napredak ovog aktivnog otuđenja u direktnoj je vezi sa razvojem sfere najveće zvezde kapitalističke robe – kulture. “Avangardni” eksperimenti sa “participativnim” pozorištem sada se dodaju masmedijima kao celini. Kao i obično, dokazuje se da je kapitalizam jedan korak ispred svojih profesionalnih kritičara/ki: Mekluanove (McLuhan) voajerističke fantazije o “participaciji” putem medija, na primer, ostvaruju se na mnogo složenijem nivou nego indirektni plemenski rituali koje je zamislio za “globalno selo” robe. Striktno unilateralna komunikacija koju je slavio Mekluan utire put jednoj vrsti bilateralnog monologa, u kojem odgovor posmatrača/ice predstavlja stimulans za dalji prenos. Bakminster Fuller (Buckminster Fuller), odomaćeni futurista spektakla, zamislio je svet koji će biti upravljan “telepatskom” interakcijom između masa i njihovih vladara. Sa razvojem kablovske televizije, koja omogućava veću specijalizaciju i kulturalnu različitost, i dvosmernih primo-predajnika, mediji su napredovali dalje od puke reprodukcije slike za pasivnu publiku – celokupna sfera potrošnje zadobila je novu dimenziju.

Pored ovog napredovanja u tehnici, buržoasko društvo je uvećalo polje svoje ekonomije. Tamo gdje tržište dominira životom nije nikakvo čudo što životni stilovi postaju integralni dijelovi tržišta. Čak su i tobože “buntovnički” načini života, kakav je boemski milje, zapakovani kao roba za kulturnu potrošnju. Spektakl sada svi-

ma pruža luksuz apstraktnog egzistencijalnog samoodređenja; individua može da, od nekoliko ponuđenih mogućnosti, izabere način “života”, uključujući određeno vrijeme i milje. Upravitelji robne ekonomije su otišli toliko daleko da su uklopili nostalgичnu čežnju za prošloću; u društvu u kojem je sadašnjost svedena na moment već određene budućnost, različiti atavistički životni stilovi (Renesansa, 20-e, 50-e, itd.) su procvjetali. Takođe, promijenjeno je i značenje potrošnje; prosto posjedovanje stvari (i ekstravagantno ispoljavanje zadovoljstva robom) istisnuto je posjedovanjem iskustava. Spektakl je bio sposoban da prezir zbog “materijalističkih” vrijednosti pretvori u sopstvenu prednost – sada na prodaju nudi nematerijalno. Prelazak od jednostavne akumulacije do akulturacije postignut je razvojem industrije “dokolice” čiji je cilj da spektaklu osigura okupiranje svakog vremena, uključujući i ono koje se ne troši na rad. Smanjenje radnog dana je dovelo samo do većih mogućnosti i podstrekivanja potrošnje.

IV

Sadašnja reforma buržoaskog društva zasnovana je na priznavanju grijeha iz prošlosti. Iza ovog priznanja, koje se prikazuje u ritualizovanom osuđivanju zagađenja, razaranja, siromaštva. itd. leže pripreme za opstanak klasnog društva i prirodnog surogata kojeg kapitalizam nameće širom svijeta. Iako priznaje ekscese svojih prethodnih razvoja, kapitalizam ni na koji način ne želi da se odrekne kontrole nad društvom, već sebe proglašava sposobnim za stvaranje čistijeg okruženja eksploatacije da bi zamjenio sadašnji oslabljeni poredak. Nagomilana patnja, koja se svuda manifestuje – i fizički i društveno – dovela je spektakl do odlučnog obračuna sa silama njegovog truljenja. Ali pomoću spektakularnog opsjenarstva, buržoasko društvo samo treba da prizna da je trulo i ono zadobija novu životnu snagu. Ponovnim miješanjem špila hijerarhijske moći, ono se priprema da podjeli još jednu ruku. Ako svi kraljevi konji i svi